

De perfectione Christiana ad Olympium monachum

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΠΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΝ ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ

Πρέπουσα τῇ προαιρέσει σου ἡ σπουδὴ ἢ περὶ τοῦ γινῶναι πῶς α ν τις διὰ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου τελειωθείη, ὡστε διὰ πάντων κατορθωθῆναί σου τῇ ζωῇ τὸ ἀμώμητον. ἐγὼ δὲ περὶ παντὸς μὲν α ν ἐποίησάμην ἐν τῷ ἐμῷ βίῳ τῶν σοὶ σπουδαζομένων εὐρεθῆναι τὰ ὑποδείγματα, ὡστε τοῖς ἐργοῖς πρὸ τῶν λόγων τὴν ἐπιζητούμενην ὑπὸ σοῦ παρασχεῖν διδασκαλίαν. οὐ τω γὰρ α ν ἀξιοπίστος ἢ τῶν ἀγαθῶν ἢ ὑφήγησις, τοῦ βίου τοῖς λόγοις συμφθεγγομένου. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο μὲν εὐχομαι γενέσθαι ποτέ, νῦν δὲ οὐ πω τοιοῦτον ἑμαυτὸν βλέπω, ὡς ἀντὶ τοῦ λόγου προδεικνύειν τὸν βίον, ἵνα μὴ καθόλου δοκοῖν ἀσυντελής εἶναι σοὶ τις πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ ἀνόνητος, ἐφ' ὃ δεῖ συντεῖναι τὸν ἀκριβῆ βίον ὑποθέσθαι διενεόθην, ἐντεῦθεν τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος. Τοῦ ἀγαθοῦ δεσπότη ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χάρις 8,1.174 μένου τὴν κοινωνίαν ἡμῖν τοῦ προσκυνουμένου ὀνόματος, ὡστε ἡμᾶς ἐκ μηδενὸς α λλου τῶν περὶ ἡμᾶς ὀνομάζεσθαι, κα ν πλούσιός τις ὡ ν τύχη καὶ εὐπατρίδης κα ν δυσγενῆς ἢ ἡ πένης, κα ν ἐξ ἐπιτηδευμάτων τινῶν ἢ ἀξιωματῶν τὸ γινώριμον ε χη, πάντων <δὲ> τῶν τοιούτων ὀνομάτων ἀργούντων μίαν εἰ ναι κυρίαν κλήσιν τοῖς εἰς αὐτὸν πεπι στευκόσι τὸ Χριστιανούς ὀνομάζεσθαι· ταύτης τοίνυν α νωθεν ἡμῖν ἐπικυρωθείσης τῆς χάριτος ἀναγκαῖον α ν εἰ ἡ πρῶτον μὲν τῆς δωρεᾶς νοῆσαι τὸ μέγεθος, ὡστε κατ' ἀξίαν εὐχαριστῆσαι τῷ τὰ τηλικαῦτα δωρησαμένῳ θεῷ, ε πιτα δὲ τοιούτους ἑαυτοὺς διὰ τοῦ βίου δεῖξαι, οἱ οὖς ἐπιζητεῖ ἢ τοῦ μεγάλου τούτου ὀνόματος δύναμις. τὸ μὲν οὐ ν μέγεθος τῆς δωρεᾶς, ἢς διὰ τοῦ συνονομασθῆναι τῷ δεσπότη τῆς ζωῆς ἡμῶν ἠξιώθημεν, οὐ τως α ν γένοιτο δῆλον ἡμῖν, εἰ αὐτὸ τὸ σημαινόμενον τοῦ κατὰ τὸν Χριστὸν ὀνόματος ἐπιγνοίημεν, ὡστε συνεῖναι, ὅταν διὰ ταύτης τῆς φωνῆς τὸν τοῦ παντὸς κύριον ἐν ταῖς εὐχαῖς προσκαλώμεθα, ποίαν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἀναλαμβάνομεν ε ννοίαν ἢ τί διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου κατανοοῦντες εὐσεβῶς αὐτὸν ἐπικαλεῖσθαι πιστεύομεν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο νοήσωμεν, τότε δι' ἀκολουθου καὶ οἱ οὖς προσήκει ἡμᾶς διὰ τῆς περὶ τὸν βίον σπουδῆς ἐπιδειχθῆναι σαφῶς μαθησόμεθα, διδασκάλῳ καὶ ὀδηγῷ πρὸς τὸν βίον τῷ ὀνόματι χρώμενοι. οὐκοῦν τὸν ἀγιον Παῦλον πρὸς τὰ δύο ταῦτα καθηγεμόνα 8,1.175 ποιούμενοι ἀσφαλεστάτην ἐξομεν ὀδηγίαν πρὸς τὴν τῶν ζητουμένων σαφήνειαν. οὐ τος γὰρ μάλιστα πάντων ἀκρι βῶς καὶ τί ἐστὶν ὁ Χριστὸς κατενόησε καὶ οἱ οὖν εἰ ναι χρὴ τὸν ἐπονομαζόμενον αὐτῷ δι' ὃ ν ἐποίησεν ὑψηλῆσάτο, οὐ τως ἐναργῶς αὐτὸν μιμησάμενος, ὡς ἐν ἑαυτῷ δεῖξαι τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην μεμορφωμένον, διὰ τῆς ἀκριβεστάτης μιμήσεως μεταβληθέντος τοῦ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εἰ δους πρὸς τὸ πρωτότυπον, ὡς μηκέτι Παῦλον εἰ ναι δοκεῖν τὸν ζῶντά τε καὶ φθεγγόμενον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἐν αὐτῷ ζῆν· καθὼς φησιν ὁ καλῶς τῶν ἰδίων ἀγαθῶν ἐπαισθόμενος ὅτι Ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λα λοῦντος Χριστοῦ, καὶ ὅτι Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός.

Οὐ τος οὐ ν καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν ὀνόματος ἐγνώρισεν ἡμῖν τὸ σημαινόμενον εἰπὼν ὅτι Χριστός ἐστι θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία· ἀλλὰ καὶ εἰρήνην αὐτὸν ἐκάλεσε καὶ φῶς ἀπρόσιτον, ἐν ᾧ οἰκεῖ ὁ θεός, ἀγιασμόν τε καὶ ἀπολύτρωσιν ἀρχιερέα τε μέγαν καὶ πάσχα, ἱλαστήριον ψυχῶν, ἀπαύγα σμα δόξης, χαρακτήρα ὑποστάσεως καὶ ποιητὴν αἰώνων, βρῶμα πνευματικὸν καὶ πόμα, πέτραν καὶ ὑ δωρ, θεμέλιον 8,1.176 πίστεως καὶ γωνίας κεφαλὴν καὶ θεοῦ τοῦ ἀοράτου εἰκόνα καὶ μέγαν θεὸν κεφαλὴν τε τοῦ τῆς ἐκκλησίας σώματος καὶ τῆς καινῆς κτίσεως πρωτότοκον καὶ ἀπαρχὴν τῶν κεκοιμημένων, πρωτότοκον ἐκ νεκρῶν καὶ

πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς καὶ μεσίτην θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ υἱὸν μονογενῆ δόξη καὶ τιμῇ ἔστεφανωμένον καὶ κύριον τῆς δόξης καὶ ἀρχῆν τῶν οὐρανῶν, οὐτως εἰπὼν περὶ αὐτοῦ· Ὁς ἐστὶν ἀρχή, βασιλέα τε δικαιοσύνης πρὸς τοῦτοις καὶ βασιλέα εἰρήνης καὶ βασιλέα τῶν ἀπάντων ἀπερίγραπτον ἔχοντα τῆς βασιλείας τὸ κράτος καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά, ὧν οὐκ ἐστὶ τὸ πλῆθος ῥαδίως ἐξαριθμησάσθαι· ἀπερ πάντα συντεθέντα πρὸς ἄλληλα, τῆς ἐκάστης τῶν ἐπωνυμιῶν διανοίας τὸ παρ' ἑαυτῆς εἰς ἐνδειξίν τοῦ σημαίνοντος συνεισφερούσης, ἐμφασίν τινα τῆς σημασίας τοῦ κατὰ Χριστὸν ὀνόματος ἡμῖν ἐμποιεῖ, ὅσον χωροῦμεν τῇ ψυχῇ κατανοῆσαι, τοσοῦτον τῆς ἀφράστου μεγαλειότητος ἡμῖν ἐνδεικνύμενα. ἐπειδὴ τοίνυν πάσης ἀξίας τε καὶ ἐξουσίας καὶ δυναστείας ὑπέρκειται τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα, τῇ δὲ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία κυρίως καὶ πρῶτον 8,1.177 τως τὸ βασιλικὸν διασημαίνεται κράτος (προηγείτο γάρ, καθὼς ἐν ταῖς ἱστορίαις ἐμάθομεν, τῆς βασιλείας ἢ χρισίς), τῇ δὲ βασιλεία πάσα ἢ τῶν λοιπῶν ὀνομάτων ἐμπεριέχεται δύναμις, τούτου χάριν ὁ τὰ ἐμπεριεχόμενα κατανοήσας καὶ τὴν περιεκτικὴν τῶν κατὰ μέρος συγκατενόησε δύναμιν, αὐτῆ δὲ ἐστὶν ἡ βασιλεία, ἡς ἐνδεικτικὸν ὄνομα ἢ τοῦ Χριστοῦ κλήσις ἐστὶν. οὐκοῦν ἐπειδὴ τοῦ μεγίστου τε καὶ θειοτάτου καὶ πρώτου τῶν ὀνομάτων γέγονε παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ δεσπότη ἡμῖν ἡ κοινωνία, ὥστε τοὺς τῇ ἐπωνυμίᾳ τοῦ Χριστοῦ τιμηθέντας Χριστιανούς ὀνομάζεσθαι, ἀναγκαῖον ἂν εἴη πάντα τὰ ἐρμηνευτικὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς ὀνόματα καὶ ἐν ἡμῖν καθορᾶσθαι, ὡς μὴ ψευδώνυμον ἔφ' ἡμῶν εἶναι τὴν κλήσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ βίου τὴν μαρτυρίαν ἔχειν. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ καλεῖσθαι τι τὸ εἶναι γίνεται, ἀλλ' ἡ ὑποκειμένη φύσις, οἷα δ' ἂν οὐσα τύχη, διὰ τῆς προσφυοῦς τοῦ ὀνόματος σημασίας γνωρίζεται. οἷον τι λέγω· εἰ δένδρῳ τις ἡ πέτρα προσηγορίαν ἀνθρώπου χάρισαι το, ἀρα ἀνθρώπος ἐστὶ διὰ τὴν κλήσιν ἡ τὸ φυτὸν ἡ ὁ λίθος; οὐκ ἐστὶ ταῦτα· ἀλλὰ χρὴ πρῶτον εἶναι ἀνθρώπον, εἰθ' οὐτως ὀνομασθῆναι τῇ προσηγορίᾳ τῆς φύσεως. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν ὁμοιωμάτων αἱ κλήσεις τὸ κύριον ἔχουσι, ὡς εἰ τις ἀνθρώπον λέγοι τὸν ἀνδριάντα ἢ ἱππὸν τὸ μίμημα· ἀλλ' εἰ μέλλοι τι κυρίως καὶ ἀψευδῶς ὀνομάζεσθαι, ἀληθῆ δείξει πάντως τὴν προσηγορίαν ἢ φύσιν. ἡ δὲ ἀναδεξαμένη τὴν μίμησιν ὑλη, ὁ περ ἂν οὐσα τύχη, τοῦτο καὶ ὀνομάζεται, χαλκὸς ἢ λίθος ἢ τι τοιοῦτον ἔτερον, 8,1.178 ὦ ἐπέβαλεν ἢ τέχνη τὸ εἶδος πρὸς τὸ δοκοῦν σχηματίσασα. Οὐκοῦν τοὺς ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἑαυτοὺς ὀνομάζοντας πρῶτον γενέσθαι χρὴ ὁ περ τὸ ὄνομα βούλεται, εἰθ' οὐτως ἑαυτοῖς ἐφαρμόσαι τὴν κλήσιν. καὶ ὡς περ εἰ τις διακρίνοι ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ἀνθρώπου τὸν ὁμωνύμως ἐπὶ τῆς εἰκόνας λεγόμενον, ἐκ τῶν ἰδιωμάτων ποιήσεται τὴν διάκρισιν (τὸ μὲν γὰρ ζῶον λογικὸν διανοητικὸν ὀνομάσει, τὸ δὲ ἔτερον ὑλην ἀψυχὸν διὰ μιμήσεως ὑπελθοῦσαν τὸ εἶδος)· οὐτω καὶ τὸν Χριστιανὸν τὸν τε ὀνόματι οὐτως ὀνομαζόμενον καὶ τὸν δοκοῦντα διὰ τῶν ἐπιφαινομένων τοῖς χαρακτῆρσιν ἰδιωμάτων ἐπιγνωσόμεθα. χαρακτῆρες δὲ τοῦ ὀνόματος Χριστιανοῦ πάντα ἐκεῖνά ἐστίν, ὅσα περὶ τὸν Χριστὸν ἐνόησαμεν. ὧν ὅσα μὲν χωροῦμεν, μιμούμεθα· ὅσα δὲ οὐ χωρεῖ ἢ φύσις πρὸς μίμησιν, σεβόμεθά τε καὶ προσκυνοῦμεν. οὐκοῦν πάντα τὰ ἐρμηνευτικὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ σημασίας ὀνόματα ἐπιλάμπειν χρὴ τῷ τοῦ Χριστιανοῦ βίῳ, τὰ μὲν διὰ μιμήσεως, τὰ δὲ διὰ προσκυνήσεως, εἰ μέλλοι ἀρτίος εἶναι ὁ τοῦ θεοῦ ἀνθρώπος, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, μηδαμοῦ διὰ τῆς κακίας ἀκρωτηριάζων τὴν ἀρτιότητα. ὡς περ γὰρ οἱ τὰς μυθικὰς τερατείας ἢ διὰ τῶν λόγων ἢ διὰ τῆς γραφικῆς πλάσσοντες τέχνης βουκεφάλους τινὰς ἢ ἵπποκενταύρους ἢ δρακοντόποδας ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ἐξ 8,1.179 ἑτερογενῶν συντιθέντες οὐ πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀρχέτυπον τὴν μίμησιν ἀγοῦσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς παραλόγου ταύτης ἐπινοίας τὴν φύσιν ἐκβαίνοντες ἄλλο τι πλάσσοι καὶ οὐκ ἀνθρώπον, σχηματίζοντες πρὸς τὸ δοκοῦν τὸ ἀνύπαρκτον, καὶ οὐκ ἀνθρώπον εἰποι τὸ πεπλασμένον διὰ τῆς ἀλλοκότου ταύτης συνθέσεως,

κα ν μέρει τινί τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος προσεικὸς τύχη τὸ μέρος τοῦ πλάσματος· ου τως οὐδ' α ν Χριστιανὸς ἀκριβῶς ὀνομασθεῖη ὁ τὴν κεφαλὴν α λογον ε χων, τουτέστιν ὁ τὴν τοῦ παντὸς κεφαλὴν ἢ τις ὁ λόγος ἐστὶν ἐν τῇ πίστει μὴ ε χων, κα ν ἐν τοῖς α λλοῖς α ρτιος ἢ , ἢ ὁ τῇ κεφαλῇ τῆς πίστεως μὴ κατάλληλον ἐνδεικνύμενος τῆς πολιτείας τὸ σῶμα, ἢ δρα κόντων θυμοῖς συμφυόμενος καὶ καθ' ὁμοιότητα τῶν ἔρπετων τούτων ἐκθηριούμενος ἢ τὸ θηλυμανὲς τῶν ἰππων τῶ ἀνθρωπίνω χαρακτήρι συμβάλλον καὶ διφυῆς τις ἵπποκένταυρος ἐκ λογικοῦ τε καὶ ἀλόγου γινόμενος. τοιούτους δὲ πολλοὺς ε στιν ἰδεῖν ἢ ἐν μόσχου κεφαλῇ, τουτέστιν ἐν τῷ τῆς εἰδωλολατρίας δόγματι, τὸν εὐσχήμονα κατορθοῦντας βίον, οἰον τὸν Μινώταυρον γράφουσιν, ἢ Χριστιανῶ προσώπῳ θηριῶδες ὑφαρμόζοντας τῷ βίῳ τὸ σῶμα, οἰους τοὺς κενταύρους ἢ τοὺς δρακοντόποδας πλάτ τουσιν. ὡς α ν τοίνυν καθάπερ ἐπὶ σώματος ἀνθρωπίνου ὁ Χριστιανὸς δι' ο λου γνωρίζοιτο, πάντων προσήκει τῶν 8,1.180 κατὰ τὸν Χριστὸν νοουμένων ἀγαθῶν τὸν πιστὸν ἐνσημαίνεσθαι τῷ βίῳ τοὺς χαρακτήρας. τὸ γὰρ ε ν τινι μὲν εἰ ναι τοιοῦτον οἰον τὸ ο νομα βούλεται, ἐν ἑτέροις δὲ πρὸς τὰ ἐναντία ῥέπειν οὐδὲν ἐστιν ε τερον ἢ εἰς πολεμίου τάξιν αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν διατέμνεσθαι, δι' ἀρετῆς καὶ κακίας ἐν ἑαυτῷ στασιάζοντα, α σπονδον αὐτὸν ἑαυτῷ καὶ ἀσύμ βατον τῷ βίῳ γινόμενον.

Τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; φησὶν ὁ ἀπόστολος. Ἐπειδὴ γὰρ α μικτος τῷ φωτὶ πρὸς τὸ σκότος καὶ ἀμεσίτευτός ἐστιν ἢ ἐναντίωσις, ὁ ἀμφοτέρων ἐχόμενος καὶ μὴ θάτερον αὐτῶν μεθιεῖς τῇ τῶν ἀντιστοιχοῦντων ἀλλήλοις ἐναντιότητι καὶ αὐτὸς κατ' ἀνάγκην συνδιασχίζε ται καὶ φῶς κατὰ ταῦτὸν καὶ σκότος ἐν τῷ συμμίκτῳ βίῳ γινόμενος, τῆς μὲν πίστεως τὸν φωτισμὸν ἐνείσης, τοῦ δὲ σκοτεινοῦ βίου τὴν ἐκ τοῦ λόγου λαμπηδόνα κατα μελαίνοντος. ἐπεὶ οὐ ν ἀμήχανός ἐστι καὶ ἀσύμ βατος τῷ φωτὶ πρὸς τὸ σκότος ἢ κοινωνία, ὁ ἑκατέρου τῶν ἐναντίων περιεχόμενος αὐτὸς ἑαυτῷ πολέμιος γίνεται, διχῆ μερισθεῖς πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν καὶ ἑαυτῷ πρὸς ἀντίπαλον τάξιν ἀντικαθιστάμενος. ὡ σπερ δὲ οὐκ ε στιν ἐν δυσὶ πολεμίοις ἀμφοτέρους νικητὰς κατ' ἀλλήλων γενέσθαι (ἢ γὰρ τοῦ ἑνὸς νίκη θάνατον τοῦ ἀντικειμένου πάντως ἐργάζεται), οὐ τω καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς ἐμφυλίου μάχης τῆς διὰ τοῦ 8,1.181 συμμίκτου βίου συνισταμένης οὐκ ε στι νικήσαι τὴν κρεῖττω παράταξιν, μὴ πανωλεθρία τῆς α λλης διαφθοραίσης. πῶς γὰρ ὁ τῆς εὐσεβείας στρατὸς κρεῖττων τῆς κακίας γενήσε ται, τῆς πονηρᾶς φάλαγγος τῶν ἐναντίων ἀντιβαιούσης; ἀλλ' εἰ μέλλοι νικᾶν τὸ κρεῖττον, φονευθήσεται πάντως τὸ ἀντικείμενον. καὶ οὐ τως ἢ ἀρετὴ κατὰ τῆς κακίας ε χει τὰ νικητήρια, ο ταν πᾶν τὸ πολέμιον αὐτῇ διὰ τῆς τῶν λογισμῶν σομμαχίας μεταχωρήσῃ πρὸς τὸ ἀνύπαρκτον. καὶ τότε πληροῦται τὸ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ διὰ τῆς προφητείας λεγόμενον ο τι Ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω. οὐ γὰρ ε στιν α λλος τὸ ἐν ἑμοὶ ἀγαθὸν ζῆσαι, μὴ τῷ θανάτῳ τοῦ πολεμίου ζωοποιούμενον. ε ως δ' α ν τῶν δύο περιεχῶ μεθα ἑκατέρα χειρὶ τῶν ἐναντίων ἀπτόμενοι, ἀδύνατον κατὰ ταῦτὸν ἀμφοτέρων ε χειν τὴν μετουσίαν. τοῦ γὰρ περι δραξαμένου τῆς κακίας ἢ ἀρετῆς τῆς λαβῆς ἐξωλίσθησεν. Οὐκοῦν πάλιν τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀναλάβωμεν λόγον, ο τι μία πρὸς τὴν καθαρὰν τε καὶ θείαν ζωὴν ἐστι τοῖς φιλαρέτοις ὁδὸς τὸ γνῶναι τί σημαίνει τὸ τοῦ Χριστοῦ ο νομα, φ χρῆ καὶ τὸν ἡμέτερον συμμορφωθῆναι βίον, διὰ τῆς τῶν λοιπῶν ὀνομάτων ἐμφάσεως εἰς ἀρετὴν ῥυθμιζόμενον. ο σα τοίνυν ἐν τοῖς προοιμίοις τοῦ λόγου ῥήματά τε καὶ ὀνόματα παρὰ τῆς ἀγίας τοῦ Παύλου φωνῆς ἐρμηνευτικὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ σημασίας συνελεξάμεθα, ταῦτα προθέντες εἰς τὴν προκει μένην ἡμῖν σπουδὴν ἀσφαλεστάτην ὁδηγίαν εἰς τὸν βίον τὸν κατ' ἀρετὴν ποιησόμεθα, τὰ μὲν μιμούμενοι, καθὼς 8,1.182 ἐν τοῖς φθάσασιν εἰ ρηται, τὰ δὲ προσκυνοῦντες καὶ σε βαζόμενοι. γενέσθω δὲ ἡμῖν τάξις τῶν εἰρημένων ἢ ἀπ ἀρίθμησις. οὐκοῦν ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρξώμεθα· Χριστός, φησί, θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία. διὰ τούτων πρώτον

μὲν τὰς θεοπρεπεῖς ἐννοίας διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ προσηγορίας μανθάνομεν, δι' ὧν σεβάσιμον ἡμῖν τὸ νομαγίνεται. ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα ἡ κτίσις ὁσητετῆ αἰσθήσει γινώσκειται καὶ ἡ τῆς αἰσθητικῆς ὑπερκείμενη κατανοήσεως δι' αὐτοῦ γέγονε καὶ ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, ἀναγκαστικῶς πρὸς τὸν ὀρισμὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ σημασίας τοῦ τὰ πάντα ποιήσαντος ἢ σοφία τῆ δυνάμει συμπλέκεται, τοῦτο νοοῦν τῶν ἡμῶν διὰ τῆς τῶν δύο τούτων φωνῶν συζυγίας, τῆς δυνάμεως τε λέγω καὶ τῆς σοφίας, ὅτι οὐκ ἀνὴν τὰ μετὰ γάλα ταῦτα καὶ ἀφραστα τῆς κτίσεως θαύματα, μὴ σοφίας μὲν τὴν γένεσιν αὐτῶν ἐπινοούσης, δυνάμεως δὲ τῆς σοφίας παρομαρτούσης πρὸς τὴν τῶν νοηθέντων τελείωσιν, δι' ἧς ἐργα τὰ νοήματα γίνεται.

Μερίζεται τοίνυν καταλλήλως εἰς διπλὴν ἐμφασιν τὸ τοῦ Χριστοῦ σημαίνον, εἰς τὴν σοφίαν τε καὶ τὴν δύναμιν, ἵνα ὁταν μὲν πρὸς τὸ μέγεθος τῆς τῶν ὀντων συστάσεως ἀποβλέψωμεν, τὴν ἀφραστον αὐτοῦ δύναμιν διὰ τῶν καταλαμβανομένων νοήσωμεν, ὁταν δὲ λογισῶ 8,1.183 μετὰ πῶς τὰ μὴ ὄντα παρήλθεν εἰς γένεσιν, τῆς πολυειδοῦς ἐν τοῖς οὐσι φύσεως διὰ θεοῦ νεύματος οὐσιωθείσης, τότε τὴν ἀκατάληπτον σοφίαν τοῦ ταῦτα νοήσαντος προσκυνήσωμεν, ἧς πράγματ' ἐστὶ τὰ νοήματα. γίνεται δὲ οὐκ ἄργον καὶ ἀνωφελὲς ἡμῖν πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ κτήσιν τὴν δύναμιν καὶ σοφίαν τὸν Χριστὸν πιστεύειν. ὁ γὰρ τις ἐπικαλεῖται προσευχόμενος καὶ πρὸς ὁ βλέπει τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ, τοῦτο πρὸς ἑαυτὸν διὰ τῆς εὐχῆς ἐπισπᾶται· καὶ οὐτω δυνάμει τε κραταιοῦται πρὸς τὸν ἐσω ἀνθρωπον, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ὁ πρὸς τὴν δύναμιν βλέπων (Χριστὸς δὲ ἐστὶν ἡ δύναμις), καὶ σοφὸς γίνεται, καθὼς ἡ παροιμία φησὶν, ὁ τὴν σοφίαν ἐπικαλούμενος, ἧ τις πάλιν νοεῖται ὁ κύριος. οὐκοῦν ὁ τῷ Χριστῷ συνονομαζόμενος, ὁ ἐστὶ δυνάμις τε καὶ σοφία, καὶ τῆ δυνάμει συνονομάζεται δυναμωθεὶς κατὰ τῆς ἀμαρτίας, καὶ τὴν σοφίαν ἐν ἑαυτῷ δείξει τῆ ἐκλογῆ τοῦ βελτίονος. σοφίας δὲ καὶ δυνάμεως ἐν ἡμῖν δεικνυμένων, τῆς μὲν τὸ καλὸν αἰρουμένης, τῆς δὲ τὸ νοηθὲν βεβαιούσης, κατορθοῦται τοῦ βίου τὸ τέλειον δι' ἀμφοῖν συμπλεκόμενον. οὐτω καὶ εἰρήνην τὸν Χριστὸν νοήσαντες ἀληθῆ τοῦ Χριστιανοῦ τὴν κλήσιν ἐφ' ἑαυτῶν ἐπιδειξόμεθα, ἐὰν διὰ τῆς ἐν ἡμῖν εἰρήνης τὸν Χριστὸν τῷ βίῳ ἐπιδειξόμεθα. ἐκεῖνος τὴν ἐχθραν ἀπέκτεινε, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος. οὐκοῦν μηδὲ ἡμεῖς ἐν ἑαυτοῖς ταύτην ζωοποιήσωμεν, ἀλλὰ νεκρὰν αὐτὴν ἐν 8,1.184 τῷ ἡμετέρῳ δείξωμεν βίῳ. μήποτε τὴν καλῶς ἐπὶ σωτηρίᾳ ἡμῶν παρὰ τοῦ θεοῦ νεκρωθεῖσαν ἡμεῖς ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν δι' ὀργῆς καὶ μνησικακίας καθ' ἑαυτῶν ἀναστήσωμεν, πονηρὰν ἀνάστασιν τῆς καλῶς ἀποθανούσης κατεργασάμενοι. ἀλλ' εἰ τὸν Χριστὸν ἐχομεν, ὁ ἐστὶν ἡ εἰρήνη, καὶ ἡμεῖς ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἐχθραν νεκροποιήσωμεν, ἵνα ὁπερ ἐν ἐκείνῳ πιστεύομεν, τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ κατορθώσωμεν βίῳ. ὡς γὰρ ἐκεῖνος τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας τοὺς δύο ἐκτίσεν ἐν ἑαυτῷ εἰς ἐνακαινὸν ἀνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην, οὐτω καὶ ἡμεῖς εἰς καταλλαγὰς ἀγάγωμεν οὐ μόνον τοὺς ἐξωθεν ἡμῖν προσμαχομένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἡμῖν αὐτοῖς στασιάζοντας, ἵνα μηκέτι ἡ σὰρξ ἐπιθυμῆ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ἀλλ' ὑποταγέντος τοῦ σαρκώδους φρονήματος τῷ θείῳ νόμῳ, εἰρηνεύωμεν ἐν ἑαυτοῖς εἰς ἐνα τὸν καινὸν τε καὶ εἰρηνικὸν ἀνθρωπον ἀναστοιχειωθέντες καὶ εἰς οἱ δύο γενόμενοι. εἰρήνης γὰρ ὁ ρος ἡ τῶν διεστηκότων ἐστὶν ὁμοφωνία. ὁταν οὐν ἐξαιρεθῆ τῆς φύσεως ἡμῶν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, τότε καὶ ἡμεῖς ἐν ἑαυτοῖς εἰρηνεύσαντες εἰρήνην γινόμεθα, ἀληθῆ καὶ κυρίαν ἐφ' ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπωνυμίαν ἐπιδεικνύοντες. φῶς δὲ ἀληθινὸν καὶ τῷ ψεύδει ἀπρόσιτον νοήσαντες τὸν Χριστὸν τοῦτο μανθάνομεν, ὅτι χρὴ καὶ τὸν ἡμέτερον βίον ταῖς τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀκτῖσι καταφωτίζεσθαι. ἀρεταὶ δὲ εἰσὶν αἱ 8,1.185 ἀκτῖνες αἱ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης εἰς φωτισμὸν ἡμῶν ἀπορρέουσαι, δι' ὧν γίνεται τὸ ἀποθέσθαι τὰ ἐργα τοῦ σκότους καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ περιπατεῖν εὐσχημόνως

καὶ ἀπειπάμενον τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, καὶ πάντα ἐν φωτὶ ποιοῦντα καὶ αὐτὸν φῶς γενέσθαι, ὡς τε καὶ ἄλλοις λάμπειν, ὁ περὶ φωτός ἐστιν ἰδιον. καὶ ἅγιασμον τὸν Χριστὸν νοήσωμεν, τῷ πάσης βεβήλου τε καὶ ἀκαθάρτου πράξεως καὶ ἐννοίας ἑαυτοῦς ἀποστήσαι κοινωνοὺς ἀληθῶς τοῦ ὀνόματος ἑαυτοῦς ἀποδείξωμεν, ἐργῶ καὶ οὐχὶ ῥήματι τοῦ ἁγιασμοῦ τὴν δύναμιν ὁμολογοῦντες, τῷ βίῳ.

Ἐπολύτρωσιν δὲ εἰναὶ τὸν Χριστὸν μαθόντες τὸν ἑαυτὸν δόντα λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν τοῦτο διὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς παιδευόμεθα, τὸ μαθεῖν ὅτι καθάπερ τιμὴν τινα τῆς ἐκάστου ψυχῆς παρασχόμενος ἡμῖν τὴν ἀθανασίαν κτήμα ἰδιον τοῦς ἐκ τοῦ θανάτου παρ' αὐτοῦ διὰ τῆς ζωῆς ἕξα γορασθέντας ἐποίησεν. εἰ τοίνυν δοῦλοι τοῦ λυτρωσαμένου γεγόναμεν, πρὸς τὸν κυριεύοντα πάντως ὀψόμεθα, ὡς μηκέτι ἡμᾶς ἑαυτοῖς ζῆν, ἀλλὰ τῷ κτησαμένῳ ἡμᾶς διὰ τοῦ τῆς ζωῆς ἀνταλλάγματος. οὐκέτι γὰρ ἑαυτῶν ἐσμεν κύριοι, ἀλλ' ὁ ὠνησάμενός ἐστι τῶν ἰδίων κτημάτων δεσπότης, ἡμεῖς δὲ αὐτοῦ τὰ κτήματα. οὐκοῦν νόμος ἐστὶ τῆς ἡμετέρας ζωῆς τὸ τοῦ κυριεύοντος θέλημα. ὡς περὶ 8,1.186 γὰρ τοῦ θανάτου κατακρατοῦντος ἡμῶν ὁ τῆς ἀμαρτίας ἐν ἡμῖν νόμος ἐπολιτεύετο, οὕτως ἐπειδὴ τῆς ζωῆς κτήμα γεγόναμεν, ἀναγκαῖον εἰναὶ πρὸς τὴν κρατοῦσαν μεθ' ἡμῶν τὴν πολιτείαν, μή ποτε τοῦ τῆς ζωῆς παρατραπέντες θελήματος, πάλιν πρὸς τὸν πονηρὸν τῶν ψυχῶν ἡμῶν τύραννον, τὸν θάνατον λέγω, διὰ τῆς ἀμαρτίας αὐτομολήσωμεν. ἡ δὲ αὕτη διάνοια προσοικειώσει ἡμᾶς τῷ Χριστῷ, καὶ ἅσχα αὐτὸν εἰναὶ καὶ ἄρχιερέα παρὰ τοῦ Παύλου ἀκούσωμεν. ἐτύθη γὰρ ὡς ἀληθῶς ὑπὲρ ἡμῶν τὸ ἅσχα Χριστός· ἀλλ' ὁ ἱερεὺς ὁ προσαγαγὼν τῷ θεῷ τὴν θυσίαν οὐκ ἄλλος τίς ἐστι παρ' αὐτὸν τὸν Χριστόν. Ἐαυτὸν γὰρ, φησὶν, ἀνήνεγκε προσφορὰν καὶ θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν. οὐκοῦν τοῦτο διὰ τούτων μανθάνομεν, ὅτι ὁ πρὸς ἐκεῖνον βλέπων τὸν ἑαυτὸν προσαγαγόντα προσφορὰν καὶ θυσίαν καὶ ἅσχα γενόμενον καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν παραστήσει τῷ θεῷ θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν εὐάρεστον, λογικὴ λατρεία γενόμενος· ὁ δὲ τρόπος τῆς ἱερουργίας ἐστὶ τὸ μὴ συσχηματίζεσθαι τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθαι τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς αὐτοῦ ἐν τῷ δοκιμάζειν, τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον. 8,1.187 οὐ γὰρ ἐστὶ ζωῆς τῆς σαρκὸς καὶ μὴ κατὰ τὸν πνευματικὸν ἱεουργηθείσης νόμον τὸ ἀγαθὸν θέλημα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῇ δειχθῆναι· Διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἐχθρὰ εἰς θεὸν καὶ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται. οὐδὲ γὰρ δύναται, ἕως εἰναὶ ζῆ ἢ σὰρξ, ἡς διὰ τῆς ζωοποιου θυσίας ἱεουργηθείσης διὰ τοῦ νεκρῶσαι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς μέλη, δι' ὧν ἐνεργεῖται τὰ πάθη, ἀνεμποδίστως τὸ εὐάρεστον καὶ τέλειον θέλημα τοῦ θεοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῶν πεπιστευκότων κατορθωθήσεται. οὕτως καὶ ἰλαστήριον ἐν τῷ ἰδίῳ αἰματι ὁ Χριστὸς νοοῦμενος διδάσκει τὸν ταῦτα νοήσαντα αὐτὸν ἐκαστον γενέσθαι ἑαυτῷ ἰλαστήριον, διὰ τῆς τῶν μελῶν νεκρώσεως τὴν ψυχὴν ἀφαγνίζοντα. ὅταν δὲ δόξης ἀπαύγασμα καὶ χαρακτήρ ὑποστάσεως ὁ Χριστὸς λέγεται, τῆς προσκυνουμένης αὐτοῦ μεγαλωσύνης διὰ τῶν ῥημάτων τούτων τὰς ἐννοίας ἀναλαμβάνομεν. ὁ γὰρ θεόπνευστος ὡς ἀληθῶς καὶ θεοδίδακτος Παῦλος, ὁ ἐν τῷ βάθει τοῦ πλούτου τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ τὰ ἀδηλα καὶ τὰ κρύφια τῶν θείων μυστηρίων διερευνώμενος, τὰς γινομένας αὐτῷ θεοῦθεν ἐλλάμψεις περὶ τῆς τῶν ἀνεξερευνητῶν τε καὶ ἀνεξιχνίαστων κατανοήσεως, ἀτονωτέραν ἔχων τῆς διανοίας τὴν γλῶτταν, καθὼς ἔχῳρει ἢ ἀκοὴ τῶν δεχομένων τὴν σύνεσιν αὐτοῦ τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ δι' ἐναυσμάτων τινῶν 8,1.188 ὑπέδειξεν, ὅσον ὑπουργεῖν τῇ διαναίᾳ δυνατῶς εἰχεν ὁ λόγος, τοσοῦτον φθειγμένος. πάντα γὰρ ὁσα χωρεῖ ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις περὶ τῆς θείας φύσεως κατανοήσας ἀνέφικτόν τε καὶ ἀνεπίληπτον λογισμοῖς ἀνθρωπίνους τὸν τῆς ὑπερκειμένης οὐσίας ἀποφαίνεται λόγον. Διὸ τὰ περὶ αὐτὴν θεωρούμενα λέγων, εἰρήνην καὶ δύναμιν καὶ ζωὴν καὶ δικαιοσύνην καὶ φῶς καὶ ἀλήθειαν καὶ τὰ τοιαῦτα, τὸν περὶ αὐτῆς ἐκείνης λόγον

α ληπτον ει ναι παντελῶς διωρίσατο, εἰπὼν μήτε ἐωρᾶσθαί ποτε τὸν θεὸν μήτε ὀφθήσεσθαι. Ὁν ει δε γάρ φησιν ἀνθρώπων οὐδεὶς οὐδὲ ἰδεῖν δύναται. διὰ τοῦτο ἀναζητῶν πῶς ὄνο μάσει τὸ μὴ δυνάμενον λογισμοῖς ληφθῆναι, ὡς οὐχ ευ ρεν ἐμφαντικὸν ο νομα τῆς τῶν ἀκαταλήπτων ἐρμηνείας, δόξαν καὶ ὑπόστασιν ὠνόμασε τὸ ὑπερκείμενον παντὸς ἀγαθοῦ τὸ μήτε νοούμενον ἀξίως μήτε φραζόμενον. τὴν μὲν ο υ ν ὑπερκειμένην τῶν ο ντων οὐσίαν ἀφήκεν ἀκατονόμαστον· τὸ δὲ συναφέσ τε καὶ ἀδιάστατον τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα διερμηνεύων καὶ τὸ τῷ ἀορίστῳ τε καὶ αἰδίῳ πατρὶ ἀορί στως τε καὶ αἰδίως συνθεωρούμενον ἀπαύγασμα δόξης καὶ χαρακτῆρα <ὑποστάσεως> προσαγορεύει, τῷ μὲν ἀπαυγάσματι τὸ συμφυὲς ἐνδεικνύμενος, τῷ δὲ χαρὰ 8,1.189 κτῆρι τὸ ἰσοστάσιον. ο υ τε γάρ αὐγῆς πρὸς τὴν ἀπαυγάζουσαν φύσιν ἐπινοεῖται τι μέσον ο υ τε τις τοῦ χαρακτῆρος ἐλάττω σις πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ χαρακτηριζομένην ὑπόστασιν, ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν ἀπαυγάζουσαν φύσιν νοήσας καὶ τὸ ἀπαύ γασμα ταύτη πάντως συγκατενόησε καὶ ὁ τὸ μέγεθος τῆς ὑποστάσεως ἐν νῶ λαβὼν τῷ ἐπιφαινομένῳ χαρακτῆρι πάντως ἐμμετρεῖ καὶ τὴν ὑπόστασιν. διὸ καὶ μορφὴν θεοῦ λέγει τὸν κύριον, οὐ κατασμικρύνων τῇ τῆς μορφῆς ἐννοίᾳ τὸν κύριον, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τοῦ θεοῦ διὰ τῆς μορφῆς ἐνδεικνύμενος, ἢ ἐνθεωρεῖται τοῦ πατρὸς ἢ μεγαλειότης, οὐδαμοῦ τῆς ἰδίας μορφῆς ὑπερπίπτουσα οὐδὲ ε ξω τοῦ περὶ αὐτὴν χαρακτῆρος εὐρισκομένη. α μορφον γάρ καὶ ἀκαλλῆς περὶ τὸν πατέρα οὐδέν, ο μὴ τῇ ὠραιότητι τοῦ μονογενοῦς ἐπαγάλλεται· διὸ φησιν ὁ κύριος ο τι Ὁ ἐωρακῶς ἐμὲ ἐώρακε τὸν πατέρα, σημαίνων διὰ τούτου τὸ μήτε ε λλειψίν τινα ει ναι μήτε ὑπέρπτωσιν. ἀλλὰ καὶ φέρειν αὐτὸν λέγων τὰ σύμπαντα τῷ τῆς δυνάμεως ῥήματι λύει τῶν τὰ ἀνεξερεύνητα πολυπραγμονούντων τὴν ἀμηχανίαν, οἱ τὸν περὶ τῆς υ λης ἀναζητοῦντες λόγον οὐδαμοῦ τῆς πολυπραγμοσύνης ἰστανται, πόθεν, λέγοντες, τῷ αὐτῷ ἢ υ λη, καὶ πῶς τὸ ποσὸν ἐκ τοῦ ἀπόσου καὶ ἐκ τοῦ ἀσχηματίστου τὸ σχῆμα, καὶ ἐκ τοῦ ἀοράτου τὸ χρῶμα καὶ ἐκ τοῦ ἀορίστου τὸ τοῖς ἰδίους μέτροις ἐμπερατούμενον; καὶ εἰ μηδεμία 8,1.190 ποιότης περὶ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον, πόθεν ἐμπλέκεται ταῖς περὶ αὐτὴν ποιότησιν ἢ υ λη; πάντα γὰρ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ζητουμένων λύει ὁ εἰπὼν, ο τι τὰ σύμπαντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ φέρει ὁ λόγος ἐκ τοῦ μὴ ο ντος εἰς γένεσιν. πάντα γάρ, ο σα περὶ τὴν υ λην ἐστὶ καὶ ο σα τὴν α ὕλον ει ληχε φύσιν, μίαν αἰτίαν ε χει τῆς ὑποστάσεως, τὸ ῥῆμα τῆς ἀφράστου δυνάμεως. ἐκ δὲ τούτων παιδευόμεθα τὸ πρὸς αὐτὸν βλέπειν, ἀφ' ο υ τῶν ο ντων ἐστὶν ἢ γένεσις. εἰ γὰρ ἐκεῖθεν εἰς τὸ ει ναι παρήχθημεν καὶ ἐν αὐτῷ συνεστήκαμεν, ἀνάγκη πᾶσα μηδὲν ε ξω τῆς γνώσεως πιστεύειν ει ναι τοῦ ἐν ω ἔσμεν καὶ ἀφ' ο υ γεγὼ ναμεν καὶ εἰς ο ν ἀναλύομεν. ταύτη δὲ τῇ διανοίᾳ συγκατορθοῦται κατὰ τὸ εἰκὸς τὸ κατὰ τὴν ζωὴν ἀναμάρτητον. τίς γὰρ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ζῆν πιστεύων μάρτυρα τῆς ἀπεμφαινούσης ζωῆς τολμήσει ποιήσασθαι τὸν ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐκάστου ζωὴν περιέχοντα; βρῶμα δὲ καὶ πόμα πνευματικὸν ὀνομάζων τὸν κύριον ὁ θεῖος ἀπόστολος ταῦτα διὰ τῶν λεγομένων νοεῖν ὑποτίθεται, ο τι οὐ μονοειδῆς ἐστὶν ἢ ἀνθρωπίνη φύσις, ἀλλὰ τοῦ νοητοῦ πρὸς τὸ αἰσθητὸν συγκεκραμένου ἰδιάζουσα καθ' ἑκάτερον τῶν ἐν ἡμῖν θεωρουμένων ἐστὶν ἢ τροφή, τῆς μὲν αἰσθητῆς βρώσεως τὸ σῶμα διακρατούσης, τῆς δὲ πνευματικῆς τροφῆς τὴν ψυχικὴν ἐμποιοῦσης ἡμῖν εὐεξίαν. ἀλλ' ω σπερ ἐπὶ τοῦ σώματος τὸ στερεόν τε καὶ ὑγρὸν τῆς τροφῆς μετ' ἀλλήλων μιγνύμενα συντηρητικὰ τῆς φύσεως 8,1.191 γίνεται, διὰ τῆς καταλλήλου πέψεως ἐκάστῳ τῶν ἐν ἡμῖν στοιχειωδῶς συγκεκραμένων καταμιγνύμενα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀναλογικῶς ὁ Παῦλος καὶ τὴν νοητὴν κατα μερίζει τροφήν, βρῶσιν ὀνομάζων καὶ πόσιν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, πρὸς τὴν χρεῖαν τῶν προσφερομένων οἰκείως μεθαρμοζόμενον. τοῖς μὲν γὰρ ἀτονοῦσι καὶ ἐκλελυμένοις α ρτος γίνεται, στηρίζων καρδίαν ἀνθρώπου· τοῖς δὲ κεκμηκόσι διὰ τὴν πρὸς τὸν βίον τοῦτον ταλαιπωρίαν καὶ διὰ τοῦτο γενομένοις

διψώδεσιν οι νος γίνεται, τὴν καρδίαν εἰς εὐφροσύνην α γων. Νοεῖν δὲ χρή διὰ τῶν εἰρημένων τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, δι' ου τρέφεται ἡ ψυχὴ καταλλήλως τῇ χρειᾷ τὴν ἀπ' αὐτοῦ χάριν προσδεχομένη κατὰ τὸ αἰ νιγμα τοῦ προφήτου, ο ς τόπῳ χλόης καὶ υ δατι ἀναπαύσεως τὴν ἐκ τοῦ λόγου γινομένην τοῖς κεκμηκόσι παραμυθίαν διασημαίνει. εἰ δὲ καὶ πρὸς τὸ μυστήριόν τις βλέπων βρῶμα καὶ πόμα πνευματικὸν κυρίως ὀνομάζεσθαι λέγοι τὸν κύριον, οὐδὲ τοῦτο τῆς κυρίας ἐμφάσεως ἀπεξένωται· ἀληθῶς γὰρ ἡ σὰρξ αὐτοῦ βρῶσίς ἐστι καὶ τὸ αἰ μα αὐτοῦ ἀληθῶς ἐστι πόσις. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῆς προρρηθείσης διανοίας πᾶσι κατ' ἐξουσίαν ἐστὶν ἡ μετουσία τοῦ λόγου, ο ς γίνεται βρῶμα καὶ πόμα προσφερόμενον ἀδιακρίτως ὑπὸ τῶν ἐπιζητούντων αὐτὸν λαμβανόμενος· ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ἐννοίας οὐκέτι ἀνεξέ 8,1.192 ταστός ἐστι καὶ ἀδιάκριτος ἢ τῆς τοιαύτης τροφῆς τε καὶ πόσεως μετουσία, ου τω τοῦ ἀποστόλου προσδιορίσαντος ο τι Δοκιμαζέτω δὲ ε καστος ἑαυτὸν καὶ ου τως ἐκ τοῦ αρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. ὁ δὲ ἀναξίως ἐσθίων καὶ πίνων κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει. πρὸς ο μοι δοκεῖ καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς βλέπων ἠσφαλισμένως τὸ τοιοῦτον παρασημήνασθαι, ο τε ἐν τῷ καιρῷ τοῦ μυστικοῦ πάθους ὁ εὐσχήμων ἐκεῖνος βουλευτῆς ἀσπίλῳ τε καὶ καθαρᾷ τῇ σινδόνι τὸ σῶμα τοῦ κυρίου διαλαβὼν καινῷ τε καὶ καθαρῷ τῷ μνήματι ἐναπέθετο· ωστε νόμον πᾶσιν ἡμῖν τό τε τοῦ ἀποστόλου παράγγελμα γενέσθαι καὶ τὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ παρατήρημα τοῦ καθαρᾷ τῇ συνειδήσει τὸ α γιον ὑποδέχεσθαι σῶμα· εἰ πού τις ἐξ ἁμαρτίας εἰ η κηλῖς, τῷ υ δατι τῶν δακρύων αὐτὴν ἀπορρῦ ψαντας. ἀλλὰ καὶ πέτρα λεγόμενος ὁ Χριστὸς ὠφελήσει διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἡμᾶς, ἐν τῷ παγίῳ τε καὶ ἀμεταθέτῳ τῆς κατ' ἀρετὴν ζωῆς καὶ ἐν τῷ στερρῶς ε χειν πρὸς τὴν τῶν παθημάτων ὑπομονὴν καὶ διὰ τοῦ πρὸς πᾶσαν προσ βολὴν ἁμαρτίας ἀντίτυπον καὶ ἀνένδοτον τὴν ψυχὴν ἐπι δείκνυσθαι· διὰ τούτων γὰρ καὶ τῶν τοιούτων πέτρα καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα, μιμούμενοι, καθὼς ἐστι δυνατόν, ἐν τῇ τρεπτῇ φύσει τὸ α τρεπτον τοῦ δεσπότου καὶ ἀμετάθετον. εἰ δὲ ὁ αὐτὸς παρὰ τοῦ σοφοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ θεμέλιος πίστεως καὶ γωνίας κεφαλὴ ὀνομάζεται, οὐδὲ τοῦτο πρὸς τὴν τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου συνεισφορὰν ἀσυντελὲς ἡμῖν ἐπιδει χθήσεται. διδασκόμεθα γὰρ διὰ τούτων, ο τι πάσης ἀγαθῆς πολιτείας καὶ παντὸς ἀγαθοῦ μαθήματός τε καὶ ἐπιτηδεῦ 8,1.193 ματος καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστὶν ὁ κύριος. η τε γὰρ ἐλπίς, η ν ἀντὶ τῆς κεφαλῆς νοοῦμεν, πρὸς η ν πάντα βλέπει τὰ κατ' ἀρετὴν σπουδαζόμενα, ἐκεῖνός ἐστιν, ου τως ὠνομα σμένος παρὰ τοῦ Παύλου, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὑψηλῆς ταύτης τοῦ βίου πυργοποιίας ἢ εἰς αὐτὸν γίνεται πίστις, ἐφ' η ς οἰόν τινα θεμέλιον τὰς ἀρχὰς τοῦ βίου καταβαλλομένων ἡμῶν καὶ διὰ τῶν καθημερινῶν κατορθωμάτων τὰς κα θαρὰς ἐννοίας τε καὶ ἐνεργείας νομοθετούντων, ου τως ἢ τοῦ παντὸς κεφαλὴ καὶ ἡμετέρα γίνεται κεφαλὴ, τοῖς δυσὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν τοίχοις, τοῖς τε κατὰ σῶμα καὶ ψυχὴν, δι' εὐσχημοσύνης καὶ καθαρότητος ἐποικοδομοῦ μένοις διὰ τῆς διαγωνίου συμφυΐας ἑαυτὴν ἐφαρμόζουσα. ὡς ἐὰν ἐλλείπη τὸ ε τερον τῶν οἰκοδομημάτων, η τοι τῆς κατὰ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνης τῇ τῆς ψυχῆς καθαρῷ τητι μὴ συνοικοδομουμένης η τῆς ψυχικῆς ἀρετῆς τῷ φαινομένῳ μὴ συμβαινούσης, οὐκ α ν γένοιτο τοῦ ἡμιτελοῦς τούτου βίου κεφαλὴ ὁ Χριστὸς ὁ μόνη τῇ διπλῇ τε καὶ δια γωνία οἰκοδομία ἑαυτὸν ἐφαρμόζων· οὐδὲ γὰρ ἐστι δυνατόν χωρὶς τῆς τῶν δύο τοίχων συμβολῆς γωνίαν γενέσθαι. τότε ου ν ἐπιτεθήσεται τῷ οἰκοδομήματι ἡμῶν τοῦ ἄκρο γωνιαίου τὸ κάλλος, ο ταν ἀμφοτέρωθεν κατὰ τὸν ὀρθὸν 8,1.194 τοῦ βίου κανόνα τῇ τῶν ἀρετῶν σάρτῳ ἀποταθῆ ἕναρ μονίως ὁ διπλοῦς βίος ὀρθός τε καὶ ἀδιάστροφος καὶ οὐδὲν ε χων ἐν ἑαυτῷ σκολιὸν η κατηγκυλωμένον.

Εἰκόνα δὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου τὸν Χριστὸν ὀνομάζων ὁ Παῦλος τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν καὶ μέγαν θεόν (καὶ ταύταις γὰρ ταῖς φωναῖς ἀνακηρύσσει τοῦ ἀληθινοῦ δεσπότου τὸ μεγαλεῖον λέγων· Τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν

Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ Ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας)· ταῦτα οὐκ ἔλεγον τοῦτο παιδεύει διὰ τῶν λεγομένων ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἀεὶ ὧν ὁ περ ἔστιν (εἰσὶ δὲ ἐκεῖνο, ὁ περ ὧν ἐπίσταται ὁ μόνος, τῆς δὲ ἀνθρωπίνης καταλήψεως, καὶ ἀεὶ αὐτῷ διὰ προκοπῆς προσεγγίξῃ ὁ τὰ ἀνω φρονῶν, πάντοτε τῷ ἰσῷ μέτρῳ ὑπερανέστηκεν)· οὐτος τοίνυν ὁ ὑπέρκεινα πάσης γνώσεώς τε καὶ καταλήψεως, ὁ ἀφραστός καὶ ἀνεκλάλητος καὶ ἀνεκδιήγητος, ἵνα σε ποιῆσαι πάλιν 8,1.195 εἰκόνα θεοῦ, καὶ αὐτὸς ὑπὸ φιλανθρωπίας ἐγένετο εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ὡστε τῇ ἰδίᾳ μορφῇ, ἣν ἀνέλαβεν, ἐν σοὶ μορφωθῆναι καὶ σὲ πάλιν δι' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀρχετύπου συσχηματισθῆναι κάλλους, εἰς τὸ γενέσθαι ὁ περ ἡς ἐξ ἀρχῆς. οὐκοῦν εἰ μέλλοιμεν γίνεσθαι καὶ ἡμεῖς εἰκὼν θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρὸς τὸ ἐκκείμενον ἡμῖν τοῦ βίου ὑπόδειγμα τυποῦσθαι προσήκει τῆς ζωῆς ἡμῶν τὸ εἶδος· τοῦτο δὲ ἔστι τίς· τὸ ἐν σαρκὶ ζῶντας μὴ κατὰ σάρκα ζῆν. καὶ γὰρ ἡ πρωτότυπος ἐκείνη τοῦ ἀοράτου θεοῦ εἰκὼν ἢ διὰ τῆς παρθένου ἐπιδημήσασα ἐπειράθη μὲν κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μόνῃς δὲ οὐ συμπαρεδέξατο τῆς ἀμαρτίας τὴν πεῖραν. Ὁς ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, οὐδὲ εὗρεθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. ὡστε τοίνυν, εἰ τὴν ζωγραφικὴν ἐπαιδευόμεθα τέχνην, προθέντος ἡμῖν τοῦ διδασκάλου κεκαλλωπισμένην τινὰ μορφήν ἐπὶ πίνακος, εἰδὲ πάντως τὸ ἐκείνης κάλλος ἐπὶ τῆς ἰδίας ἐκαστον ζωγραφίας μιμῆσασθαι, ὡστε τοὺς 8,1.196 πάντων πίνακας κατὰ τὸ ἐκκείμενον τοῦ κάλλους ὑπὸ δειγμα καλλωπισθῆναι, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐπειδὴ τῆς ἰδίας ἐκαστος ζωῆς ἔστι ζωγράφος, τεχνίτης δὲ τῆς δημιουργίας ταύτης ἔστιν ἡ προαίρεσις, χρώματα δὲ πρὸς τὴν ἀπεργασίαν τῆς εἰκόνης αἱ ἀρεταί, κίνδυνος οὐ μικρὸς μεταχαράξαι τοῦ πρωτοτύπου κάλλους τὴν μίμησιν εἰς εἰδεχθῆς τι καὶ ἀμορφον πρόσωπον, διὰ τῶν ῥυπαρῶν χρωμάτων ἀντὶ τοῦ δεσποτικοῦ εἰδους τὸν τῆς κακίας χαρακτῆρα σκιαγραφῆσαντας. ἀλλ' ὡς ἔστι δυνατόν, καθαρὰ <δεῖ> τῶν ἀρετῶν τὰ χρώματα κατὰ τινὰ τεχνικὴν μίξιν πρὸς ἀλληλα συγκεκραμένα πρὸς τὴν τοῦ κάλλους μίμησιν παραλαμβάνειν, ὡστε γενέσθαι ἡμᾶς τῆς εἰκόνης εἰκόνα, δι' ἐνεργουῶς ὡς οἰόν τε μιμήσεως ἐκμαξαμένους τὸ πρωτότυπον κάλλος, ὡς ἐποίει ὁ Παῦλος μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου γινόμενος. εἰ δὲ χρὴ καὶ τὰ καθ' ἐκαστον διευκρινῆσαι τῷ λόγῳ, δι' ὧν ἡ τῆς εἰκόνης μίμησις γίνεται, ἐν χρῶμα ἢ ταπεινοφροσύνη. Μάθετε γάρ, φησὶν, ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. ἐτερον χρῶμα ἢ μακροθυμία ἢ ποσῶς τῇ εἰκόνι τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου ἐπιφανείσα. μάχαιρά τε καὶ ξύλα καὶ δεσμὰ καὶ μάστιγες, σιαγόνες ῥαπιζόμεναι, πρόσωπον ἐμπυτῶμενον, νῶτον πληγαῖς ἐκδιδόμενον, κριτήριον ἀσεβές, 8,1.197 ἀπόφασις ἀπηνής, στρατιῶται τῆς σκυθρωπῆς ἀποφάσεως κατατρυφῶντες, ἐν χλευασμοῖς καὶ εἰρωνείαις καὶ ὑβρεσὶ καὶ ταῖς ἐκ καλάμου πληγαῖς, ἡλοι καὶ χολὴ καὶ ὀξος καὶ πάντα τὰ δεινότερα ἀνευ αἰτίας αὐτῷ προσαγόμενα, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ τῆς πολυτρόπου εὐεργεσίας ἀντιδιδόμενα. τίς οὐκ ἔλεγον ταῦτα ποιοῦντων ἢ ἀμυνα; Πάτερ, συγχώρησον αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἰδασὶ τί ποιοῦσι. μὴ οὐκ ἔλεγον δυνατόν ἀνωθεν αὐτοῖς αὐτὸν ἐπιρρῆξαι τὸν οὐρανὸν ἢ χάσματι γῆς ἐξαφανίσαι τοὺς ὑβριστὰς ἢ ἐπεκβαλεῖν ἐξ ὧ τῶν ἰδίων ὀρων τὴν θάλασσαν καὶ τοῖς βυθοῖς ποιῆσαι τὴν γῆν ὑποβρύχιον ἢ τὴν Σοδομιτικὴν αὐτοῖς ἐπιβαλεῖν τοῦ πυρὸς ἐπομβρίαν ἢ ἄλλο τι τῶν σκυθρωπῶν ποιῆσαι διὰ προστάγματος; ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἡνεγκεν ἐν πραότητι καὶ μακροθυμίᾳ ὁ τῷ σῶ βίῳ δι' ἑαυτοῦ νομοθετῶν τὸ μακρόθυμον. οὕτω καὶ τὰ ἄλλα πάντα περὶ τὴν πρωτότυπον τοῦ θεοῦ εἰκόνα ἐστὶν ἰδεῖν, πρὸς ἣν ὁ βλέπων καὶ κατ' ἐκείνην ἐναργῶς τὴν ἑαυτοῦ καλλωπίζων μορφήν εἰκὼν καὶ αὐτὸς γίνεται τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου διὰ τῆς ὑπομονῆς ζωγραφούμενος.

Ὁ δὲ κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας τὸν Χριστὸν εἰναὶ μαθὼν τοῦτο πρὸ πάντων διανοείσθω, ὅτι πᾶσα κεφαλὴ τῷ ὑποκειμένῳ σώματι ὁμοφυῆς ἔστι καὶ ὁμοούσιος

καὶ μία τίς ἐστι τῶν καθ' ἑκαστον μελῶν πρὸς τὸ ὅλον ἢ συμφυΐα, διὰ μιᾶς συμπνοίας κατεργαζομένη πρὸς τὰ μέρη τῶ παντὶ τὴν συμπάθειαν. οὐκοῦν εἰ τι τοῦ σώματός ἐστιν ἑκτός, τοῦτο πάντως καὶ πρὸς τὴν κεφαλὴν ἀλλοτρίως εἰ χει. 8,1.198 παιδεύει τοίνυν διὰ τούτων ὁ λόγος ἡμᾶς, ὁ περ ἐστὶν ἡ κεφαλὴ κατὰ τὴν φύσιν, τοῦτο καὶ τὰ καθ' ἑκαστον γίνεσθαι μέλη, ἵνα πρὸς τὴν κεφαλὴν οἰκείως εἰ χει. ἡμεῖς δὲ ἔσμεν τὰ μέλη, οἱ εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ συντελοῦντες. εἰ τοίνυν τις αἰσθάνεται τὸ μέλος τοῦ Χριστοῦ ποιήσει μέλος πόρνης, οἷον τινα μάχαιραν ἐμβαλὼν τὴν ἀκόλαστον λύσσαν, διὰ τοῦ πονηροῦ τούτου πάθους τὸ μέλος πάντως τῆς κεφαλῆς ἠλλοτρίωσεν. οὐ τῶ δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας ὄργανα μάχαιραι γίνονται, δι' ὧν τὰ μέλη τοῦ συμφυοῦς ἀποτέμνεται σώματος καὶ τῆς κεφαλῆς ἀφορίζεται πάντα, καθ' ὧν ἂν τὴν τομὴν ἐνεργήσῃ τὰ πάθη. ἵνα τοίνυν ὅλον ἐν τῶ κατὰ φύσιν διαμένῃ τὸ σῶμα, πρὸς τὴν κεφαλὴν οἰκείως εἰ χει προσήκει καὶ τὰ καθ' ἑκαστον μέλη, οἷον εἰ καθαρότητα τῶ λόγῳ τῆς οὐσίας τὴν κεφαλὴν εἰ ναι ὑποτιθέμεθα, καὶ 8,1.199 θαρὰ πάντως εἰ ναι δεῖ τὰ μέλη τὰ ὑπὸ τὴν τοιαύτην κεφαλὴν συντελοῦντα· εἰ ἀφθαροσίαν νοοῦμεν τὴν κεφαλὴν, ἐν ἀφθαροσίᾳ χρὴ πάντως συνεστάναι τὰ μέλη. οὐ τῶ καὶ τὰ ἀλλὰ νοήματα, ὅσα ἡ κεφαλὴ νοεῖται, καὶ ἐπὶ τῶν μελῶν ἀκόλουθόν ἐστι καθορᾶσθαι, τὴν εἰρήνην, τὸν ἀγιασμόν, τὴν ἀλήθειαν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. διὰ γὰρ τοῦ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐν τοῖς μέλεσι δείκνυσθαι τὸ συμφυῶς εἰ χει αὐτὰ πρὸς τὴν κεφαλὴν μαρτυρεῖται, οὐ τῶς εἰπόντος τοῦ ἀποστόλου, ὅτι ἐκεῖνος μὲν ἐστὶν ἡ κεφαλὴ, ἐξ αὐτοῦ δὲ πᾶν τὸ σῶμα συναρμοζομένον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας τῆς κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιεῖται. καὶ τοῦτο δὲ προσήκει διὰ τοῦ τῆς κεφαλῆς ὀνόματος παιδευθῆναι, ὅτι ὡς περ ἐπὶ τῶν ζώων ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐστὶ τῶ σώματι τὸ πρὸς τὰς ἐνεργείας ἐνδόσιμον· ὀφθαλμῶ γὰρ καὶ ἀκοῇ τὰ καθ' ἑκαστον εὐθύνεται ἡ τε διὰ ποδῶν κίνησις καὶ ἡ διὰ χειρῶν ἐνέργεια· οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ ὀφθαλμοῦ μὴ ἐπιστατοῦντος τῶν σπουδαζομένων ἡ μὴ δεχομένης τῆς ἀκοῆς τὴν ὑφήγησιν δεόντως τι τῶν προκειμένων γε νέσθαι· οὐ τῶ χρὴ κατὰ τὴν ἀληθινὴν κεφαλὴν καὶ ἡμᾶς τὸ σῶμα καταλλήλως κινεῖσθαι πρὸς πᾶσαν ὄρμην καὶ ἐνέργειαν, ὅπουπερ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν ἡ ὁ φυτεύσας τὸ οὖς καθηγῆσεται. ἐπεὶ οὐ ν ἡ κεφαλὴ τὰ ἀνω βλέπει, 8,1.200 καὶ τὰ μέλη δεῖ πάντως τὰ ὑψηροσμένα τῇ κεφαλῇ εἰ πεσθαι τῇ τῆς κεφαλῆς ὁδηγία καὶ πρὸς τὰ ἀνω τὴν ῥοπὴν εἰ χει. Ὅταν δὲ πρωτότοκον τῆς κτίσεως αὐτὸν εἰ ναι ἀκούσωμεν καὶ πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, πρῶτον μὲν τὰς αἰρετικὰς ὑπολήψεις ἀποπεμπώμεθα, ὡς οὐδεμίαν συνηγορίαν τῆς πονηρᾶς αὐτῶν δογματοποιΐας ἐκ τῶν προκειμένων ῥημάτων ἐχούσης· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ πρὸς τὸν ἠθικὸν βίον διὰ τούτων ἡμῖν συντελοῦντα κατανοήσωμεν. ἐπειδὴ γὰρ τὸν μονογενῆ θεὸν τὸν τοῦ παντὸς δημιουργόν, τὸν ἐξ οὐ καὶ δι' οὐ καὶ ἐν ὧ τὰ πάντα, ἐργον εἰ ναι τοῦ θεοῦ καὶ κτίσμα καὶ ποίημα λέγουσιν οἱ θεομάχοι καὶ διὰ τοῦτο πάσης κτίσεως πρωτότοκον αὐτὸν λέγεσθαι διορίζονται, ὡς ἀδελφὸν ὁ ντα τῆς κτίσεως, μόνοις τοῖς τοῦ χρόνου πρεσβείοις αὐτὸν προτερεύοντα, ὡς τὸν Ῥουβὶμ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν, οὐ φύσει προτεταγμένον, ἀλλὰ τοῖς ἐκ χρόνου πρεσβείοις· πρῶτον μὲν τοῦτο πρὸς ἐκείνους ῥητέον, ὅτι οὐκ ἐστὶ τὸν αὐτὸν καὶ μονογενῆ καὶ πρωτότοκον εἰ ναι πιστεύεσθαι. οὐ τῶ γὰρ ὁ μονογενὴς μετὰ ἀδελφῶν νοεῖται οὐ τῶ χωρὶς ἀδελφῶν 8,1.201 ὁ πρωτότοκος, ἀλλ' εἰ μονογενὴς ἐστὶν, ἀδελφοὺς οὐκ εἰ χει, εἰ δὲ ἀδελφῶν πρωτότοκος, μονογενὴς πάντως οὐ τῶ ἐστὶν οὐ τῶ λέγεται. οὐκοῦν ἀσύμβατά ἐστι καὶ ἀκοινώνητα ταῦτα πρὸς ἀλληλα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τὰ ὀνόματα, ὡς ἀδύνατον εἰ ναι τὰ δύο τὸν αὐτὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ μονογενῆ καὶ πρωτότοκον. ἀλλὰ μὴν εἰρηται παρὰ τῆς γραφῆς περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος λόγου, ὅτι μονογενὴς θεός, καὶ πάλιν παρὰ τοῦ Παύλου ὅτι πρωτότοκος πάσης κτίσεως. οὐκοῦν ἐπιμερίσαι προσήκει τῶ

κριτηρίω τῆς ἀληθείας, ἐκάτερον τούτων τῶν ὀνομάτων ἀκριβῶς διαστείλαντα· ὡστε μο νογενῆ μὲν εἶναι τὸν προαιώνιον λόγον, τῆς δὲ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Χριστῷ γενομένης κτίσεως πάσης πρωτότοκον γενέσθαι τὸν λόγον σάρκα γενόμενον. καὶ ὁ περ α ν ἡμῖν ἐγγένηται νόημα, πρωτότοκον αὐτὸν ἐκ νεκρῶν εἶναι μαθοῦσι καὶ πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, ἐκεῖνο καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοτόκου τῆς κτίσεως ἀκολούθως νοήσωμεν. 8,1.202 οὐκοῦν ἐκ νεκρῶν μὲν πρωτότοκος γίνεται ὁ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων γενόμενος, ἵνα ὁδοποιήσῃ πάσῃ σαρκὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ μέλλων ἡμᾶς διὰ τῆς α νωθεν γεννήσεως τῆς δι' υ δατος καὶ πνεύματος υἱοὺς ἡμέρας καὶ υἱοὺς φωτὸς ἀπεργάζεσθαι, τοὺς πρότερον ὄντας φύσει τέκνα ὀργῆς, αὐτὸς καθηγεῖται τῆς τοιαύτης γεννήσεως ἐν τῷ ρείθρῳ τοῦ Ἰορδάνου, ἐπὶ τὴν ἀπαρχὴν τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν τοῦ πνεύματος χάριν ἐπισπασάμενος, ὡστε πάντας τοὺς ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως εἰς ζωὴν γεννωμένους ἀδελφούς χρηματίσαι τοῦ προγεννηθέντος διὰ τοῦ υ δατος καὶ τοῦ πνεύματος. κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῆς ἐν Χριστῷ γενομένης κτίσεως πρωτότοκον αὐτὸν νοοῦντες οὐκ ἐξω γινόμεθα τῆς εὐσεβοῦς ὑπολήψεως. ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἀρχαία κτίσις παρῆλθε διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀχρειωθεῖσα, ἀναγκαίως τὴν τῶν ἀφανισθέντων πάροδον διεδέξατο ἢ καινὴ τῆς ζωῆς κτίσις ἢ διὰ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως συνισταμένη, ἣς ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς ἡγησάμενος πρωτότοκος τῆς κτίσεως γίνεται καὶ ὄνο μάζεται. ἀλλ' ὁ πως μὲν χρή πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους ε χειν, δι' ὀλίγων τῶν εἰρημένων ῥάδιον α ν γένοιτο τοῖς φιλο πονωτέροις† αὐτάρκη συμμαχίαν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ε χειν. 8,1.203 ὁ πως δ' α ν φανεῖν συντελοῦντα πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον τὰ ῥήματα ταῦτα, διὰ βραχέων ἐπελευσόμεθα. πρωτότοκος ἡ ν τῶν μετ' αὐτὸν διὰ γεννήσεως παραχθέντων ὁ Ρουβίμ, ἀλλ' ἐμαρτύρει τοῖς μετ' αὐτὸν γεννηθεῖσι τὴν πρὸς αὐτὸν συγγένειαν καὶ ὁ ἐπιφαινόμενος αὐτοῖς χαρὰ κτῆρ οἰκείως πρὸς τὸν πρωτότοκον ε χων, ὡστε μὴ ἀγνοεῖσθαι τὴν ἀδελφότητα διὰ τῆς κατὰ τὴν μορφὴν ὁμοιότητος μαρτυρουμένην. οὐκοῦν εἰ διὰ τῆς ὁμοτρόπου ἀναγεννήσεως τῆς δι' υ δατος καὶ πνεύματος καὶ ἡμεῖς ἀδελφοὶ τοῦ κυρίου γεγόναμεν τοῦ δι' ἡμᾶς γενομένου πρωτοτόκου ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, ἀκόλουθον α ν εἶη διὰ τῶν τοῦ βίου χαρὰ κτήρων ἐπιδεικνύειν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγχιστείαν, ἐμμορφου μένου τῆ ζωῆ ἡμῶν τοῦ πρωτοτόκου τῆς κτίσεως. τίνα δὲ χαρακτῆρα τῆς ἐκείνου μορφῆς παρὰ τῆς γραφῆς μεμαθήκαμεν; ὁ ν πολλακίς εἰρήκαμεν ὁ τι ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. οὐκοῦν εἰ μέλλοιμεν ἀδελφοὶ χρηματίζειν τοῦ καθηγησαμένου ἡμῶν τῆς γεννήσεως, τὸ ἀναμάρτητον τῆς ζωῆς ἡμῶν πῶς σώσεται τὴν πρὸς ἐκεῖνον συγγένειαν, μηδενὸς ῥύπου τῆς πρὸς τὴν καθαρότητα συναφείας ἡμᾶς ἀφορίζοντος. ἀλλὰ καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀγιασμός ὁ πρωτότοκός ἐστι καὶ ἀγάπη καὶ ἀπολύτρωσις καὶ τὰ τοιαῦτα. οὐκοῦν εἰ διὰ τῶν τοιούτων καὶ ὁ ἡμέτερος χαρακτηρίζεται βίος, 8,1.204 ἐναργῆ παρεξόμεθα τῆς εὐγενείας ἡμῶν τὰ γνωρίσματα, ὡστε τὸν ταῦτα καθορῶντα ἐν τῇ ζωῇ τῇ ἡμετέρᾳ προσ μαρτυρεῖν ἡμῖν τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ἀδελφότητα. αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἀνοίξας ἡμῖν τὴν θύραν τῆς ἀναστάσεως καὶ διὰ τοῦτο ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων γενόμενος. ὁ τι μὲν οὐ ν ἀναστησόμεθα πάντες ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι, τοῦτο ε δειξεν οἱς τε ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ οἱς ἐπὶ τῶν λοιπῶν τῶν ὑπὸ τοῦ θανάτου κρατηθέντων ἐποίησεν.

Οὐ μὴν ἰση κατάστασις ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ πάντας τοὺς ἐκ τοῦ τῆς γῆς χώματος ἀναστάντας ἐκδέχεται, ἀλλὰ Πορεύονται, φησὶν, οἱ μὲν τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. ὡστε εἰ τινος πρὸς τὴν φοβερὰν ἐκείνην κατὰ κρίσιν ὁ βίος βλέπει, οὐτος, κα ν διὰ τῆς α νωθεν γεννήσεως τοῖς ἀδελφοῖς τοῦ κυρίου συναριθμούμενος τύχη, κατα ψεύδεται τοῦ ὀνόματος, ἐν τῇ μορφῇ τῆς κακίας τὴν πρὸς τὸν πρωτότοκον ἀγχιστείαν ἀρνούμενος. ὁ δὲ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὁ δι' ἑαυτοῦ συνάπτων τῷ

θεῶ τὸ ἀνθρώπινον ἐκεῖνο συνάπτει μόνον, ὁ περ ἄν τῆς πρὸς τὸν θεὸν συμφυΐας ἀξιῶν ἡ ὤσπερ γὰρ τὸν ἑαυτοῦ ἀνθρώπου τῆ δυνάμει τῆς θεότητος <ἐν> ἑαυτῷ προσωκείωσε, μέρος 8,1.205 μὲν τῆς κοινῆς φύσεως ὅντα, οὐ μὴν τοῖς πάθειν ὑποπεπτω κῶτα τῆς φύσεως τοῖς εἰς ἁμαρτίαν ἐκκαλουμένοις ('Ἀμαρτίαν γάρ, φησὶν, οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ). οὐ τῶ καὶ τοὺς καθ' ἑκαστον προσάξει τῆ συναφεία τῆς θεότητος, εἰ μὴδὲν ἐπάγοιντο τῆς πρὸς τὸ θεῖον συμφυΐας ἀνάξιον. ἀλλ' εἰ τις ἀληθῶς εἰη θεοῦ ναὸς μὴδὲν κακίας εἰδωλον καὶ ἀφίδρυμα ἐν ἑαυτῷ περιέχων, οὐτος ὑπὸ τοῦ μεσίτου πρὸς μετουσίαν τῆς θεότητος παραληφθήσεται, καθαρὸς γενόμενος πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῆς αὐτοῦ καθαρότητος. οὐτε γὰρ εἰς κακότεχνον ψυχὴν εἰσελεύσεται σοφία, καθὼς ὁ λόγος φησὶν, οὐτε ὁ καθαρὸς τῆ καρδία ἄλλο τι παρὰ τὸν θεὸν ἐν ἑαυτῷ βλέπει, ὡς διὰ τῆς ἀφθαρσίας προσκολληθεὶς ἐντὸς ἑαυτοῦ πᾶσαν τὴν ἀγαθὴν βασιλείαν ἐδέξατο. μᾶλλον δ' ἄν γένοιτο ἡμῖν καταφανὲς τὸ λεγόμενον, εἰ τὴν τοῦ κυρίου φωνήν, ἡν διὰ τῆς Μαρίας πρὸς τοὺς ἀποστόλους πεποίηται, πρὸς τὴν σαφήνειαν τῶν εἰρημένων συμπαραλάβοιμεν. Πορεύομαι, φησὶ, πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. ταῦτα γὰρ ὁ μεσίτης μεταξὺ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀποκηρύκτων φησὶν ὁ δὲ ἑαυτοῦ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ θεοῦ καταλλάξας τῆ ἀληθινῆ καὶ μόνῃ θεότητι. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον ἀπηλλοτριώθησαν τῆς ζωοποιῶ μήτρας διὰ τῆς ἁμαρτίας οἱ ἀνθρώποι καὶ ἀπὸ τῆς γαστρὸς ἐπλανήθησαν, ἐν ἧ ἐπλάσθησαν, τὸ ψεῦδος 8,1.206 ἀντὶ τῆς ἀληθείας λαλήσαντες, τούτου χάριν τὴν ἀπαρχὴν τῆς κοινῆς φύσεως ἀναλαβὼν διὰ ψυχῆς τε καὶ σώματος ἀγίαν ἐποίησε, πάσης κακίας ἀμιγῆ τε καὶ ἀπαράδεκτον αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ διασώσας, ἵνα ταύτην ἀναθεὶς διὰ τῆς ἀφθαρσίας τῷ πατρὶ τῆς ἀφθαρσίας συνεπισπάσῃται δι' αὐτῆς πᾶν τὸ συγγενὲς κατὰ τὴν φύσιν αὐτῆ καὶ ὁμόφυλον καὶ προσδέξῃται τοὺς ἀποκηρύκτους εἰς τὴν υἰοθεσίαν καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ θεοῦ εἰς τὴν τῆς θεότητος αὐτοῦ μετουσίαν. οὐκοῦν ὡσπερ ἡ ἀπαρχὴ τοῦ φυράματος διὰ καθαρότητός τε καὶ ἀπαθείας ὤκειώθη τῷ ἀληθινῷ πατρὶ καὶ θεῷ, οὐ τῶ καὶ ἡμεῖς τὸ φύραμα διὰ τῶν ὁμοίων ὁδῶν τῷ πατρὶ τῆς ἀφθαρσίας κολληθησόμεθα διὰ τοῦ μιμῆσασθαι, καθὼς ἄν ἡ δυνατόν, τοῦ μεσίτου τὸ ἀπαθές τε καὶ ἀναλλοίωτον. οὐ τῶ γὰρ ἐσόμεθα τοῦ μονογενοῦς θεοῦ στέφανος ἐκ λίθων τιμίων, τιμὴ καὶ δόξα διὰ τοῦ βίου γενόμενοι. φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος ὅτι βραχὺ τι ἑαυτὸν ἐλάττωσας παρὰ τοὺς ἀγγέλους διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου τοὺς πρότερον εἰς ἀκάνθης φύσιν μετατεθέντας διὰ τῆς ἁμαρτίας στέφανον ἑαυτῷ διὰ τῆς κατὰ τὸν θάνατον οἰκονομίας ἐποίησεν, εἰς τιμὴν καὶ δόξαν μεταστοιχειώσας διὰ τοῦ πάθους τὴν ἀκανθάν. κίνδυνος οὐκ οὐ μικρὸς ἀπαξ τοῦ αἰροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον ἀναλαβόντος τῆ κεφαλῆ, ἵνα ποιῆσῃ τὸν ἐκ τιμῆς τε καὶ δόξης συμπλεκόμενον στέφανον εὐρεθῆναι τινὰ τρίβolon ὅντα διὰ τοῦ κακοῦ βίου καὶ ἀκανθάν, 8,1.207 εἰτα ἐν μέσῳ τῷ δεσποτικῷ στεφάνῳ διὰ τῆς τοῦ σώματος αὐτοῦ κοινωνίας παρενειρόμενον. πρὸς ὃν ἐρεῖ πάντως ἡ δικαία φωνή· Πῶς εἰσηλθες ὡς δε μὴ ἔχων ἐνδυμα γάμου; πῶς συνεπλάκῃς τοῖς διὰ τιμῆς καὶ δόξης τῷ ἐμῷ στεφάνῳ ἐνηρμοσμένοις ἀκανθῶν; τίς κοινωνία Χριστῷ πρὸς Βελίαν; τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; τί κοινὸν τῷ φωτὶ πρὸς τὸ σκότος; ὡς ἄν οὐκ οὐ μὴ ταῦτα ποτε τὰ ῥήματα καθ' ἡμῶν ὁ βίος ἡμῶν ἐγκαλέσαιτο, ἐπιμελητέον ἄν εἰη τοῦ πᾶν ἀκανθῶδες ἔργον τε καὶ ῥῆμα καὶ νόημα διὰ πάσης τῆς ζωῆς [τοῦ βίου] ἡμῶν ἀποσκευάζεσθαι, ἵνα τῆ καθαρᾷ τε καὶ ἀπαθεῖ πολιτεία τιμὴ καὶ δόξα γενόμενοι, τὴν τοῦ παντὸς κεφαλὴν δι' ἑαυτῶν στεφανώσωμεν, ὡσπερ τι κειμήλιον καὶ κτῆμα τῷ δεσπότη γενόμενοι. οὐδενὸς γὰρ ἀτίμου καταδέχεται κύριος εἰναί τε καὶ λέγεσθαι ὁ τῆς δόξης κύριος. οὐκοῦν ὁ πάσης ἀσχημοσύνης τε καὶ βδελυρίας ἀλλότριος, κατὰ τε τὸν κρυπτόν καὶ

τὸν φαινόμενον α νθρωπον δεσπότην ἑαυτοῦ ποιεῖ τὸν δόξης, οὐκ ἀτιμίας, κύριον ο ντα τε καὶ λεγόμενον.

Ἐστι δὲ καὶ ἀρχή· ἀρχὴ δὲ παντὸς πράγματος οὐκ ἄλλοτρίως πρὸς τὰ μεθ' ἑαυτὴν ε χει. εἰ γὰρ ζωὴν τὴν ἀρχὴν εἰ ναὶ τις ὀρίσαιτο, ζωὴ πάντως καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀρχὴν ε σταὶ νοούμενον· καὶ εἰ φῶς ἢ ἀρχή, φῶς καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀρχὴν νοηθήσεται. τί ου ν διὰ τοῦ πιστεύειν αὐτὸν 8,1.208 εἰ ναὶ ἀρχὴν ὠφελούμεθα; τὸ γενέσθαι τοιούτους ἡμᾶς, οἱ αν εἰ ναὶ τὴν ἀρχὴν ἡμῶν πεπιστεύκαμεν. οὐ γὰρ σκότους ἀρχὴ τὸ φῶς ὀνομάζεται οὐδὲ τῆς ζωῆς εἰς ἀρχὴν τεταγ μένης τὸν θάνατον τὸ συνεχές τῆς ἀρχῆς ἐννοήσομεν. ἀλλ' εἰ μή τις ὀμοφυῶς πρὸς τὸ καθηγούμενον ε χοι δι' ἀπαθείας καὶ ἀρετῆς τῇ ἀρχῇ συναπτόμενος, οὐκ α ν γένοιτο τούτου ἀρχὴ ἢ τῶν ο ντων ἀρχή. ἀρχὴ τοῦ σκοτεινοῦ βίου ὁ κοσμοκράτωρ τοῦ σκότους, τῆς θανατηφόρου ἁμαρ τίας ὁ ε χων τοῦ θανάτου τὸ κράτος. οὐκ ε στιν ου ν τὸν διὰ μοχθηρᾶς ζωῆς ὑπὸ τὴν τοῦ σκότους ἀρχὴν τεταγμένον τὴν παντὸς ἀγαθοῦ ἀρχὴν ἑαυτοῦ εἰ ναὶ λέγειν ἀρχὴν· τῆς δὲ αὐτῆς ε χεται διανοίας τοῖς πρὸς τὸ ἰδιον ἀγαθὸν τὰς θείας φωνὰς ἐκλαμβάνουσι τὸ καὶ βασιλέα δικαιο σύνης τε καὶ εἰρήνης αὐτὸν ὀνομάζεσθαι. ὁ γὰρ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς προσευχῆς ἔλθειν ἐπ' αὐτὸν τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν εὐχόμενος, μαθὼν ο τι δικαιοσύνης τε καὶ εἰρήνης ἐστὶ βασιλεὺς ὁ ἀληθινὸς βασιλεὺς, κατορθώσει πάντως τῷ ἰδίῳ βίῳ τὴν δικαιοσύνην τε καὶ εἰρήνην, ι να βασιλεύσῃ αὐτοῦ ὁ τῆς δικαιοσύνης τε καὶ τῆς εἰρήνης βασιλεὺς. οὐκοῦν στρατὸς ἐννοεῖται τοῦ βασιλέως πᾶσα ἀρετὴ· διὰ γὰρ τῆς δικαιοσύνης τε καὶ εἰρήνης πάσας οἱ μαι δεῖν τὰς ἀρετὰς ἐννοεῖν. εἰ τις ου ν λειποτακτήσας ἀπὸ τῆς 8,1.209 τοῦ θεοῦ στρατιᾶς τῇ παρατάξει τῶν ἄλλοφύλων ἑαυτὸν καταλέξειε, τοῦ εὐρετοῦ τῆς κακίας ὀπλίτης γενόμενος καὶ ἀποδυσάμενος τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ πᾶσαν τὴν εἰρηνικὴν παντευχίαν, πῶς ου τος ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς εἰρήνης ταχθήσεται, ῥίψασπις τῆς ἀληθείας γενόμενος; δῆλον γὰρ ο τι τὸ ἐπίσημον αὐτοῦ τῆς ὀπλίσεως δείξει τὸν βασιλεύοντα, ἀντὶ τῆς ἐνσκιαγραφουμένης τοῖς ο πλοῖς εἰκόνας ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ βίου δεικνύον τὸν καθηγούμενον. ὡς μακάριος ἐκεῖνος ὁ ὑπὸ τὴν θεῖαν στρατηγίαν τεταγμένος καὶ τοῖς τάγμασι τῶν ἐν μυριάσις μυριάσιν ἀριθμουμένων κατειλεγμένος καὶ κατὰ τῆς κακίας διὰ τῶν ἀρετῶν ὀπλιζόμενος, αἰ τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως τῷ ἐνδυσάμενῳ αὐτὰς ἐνσημαίνονται! Καὶ τί χρὴ περαιτέρω προάγειν τὸν λόγον πάσας τὰς φωνὰς, αἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ διερμηνεύεται ο νομα, προτι θέντα τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς ἐξετάσεως, δι' ω ν ε στι πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον ὀδηγηθῆναι, ἐκάστου ὀνόματος διὰ τῆς οἰκείας ἐμφάσεως συνεργούντος τι πάντως ἡμῖν πρὸς τὴν τοῦ βίου τελείωσιν; ἀλλὰ καλῶς ε χειν φημὶ τὴν τῶν μνημονευθέντων ἀνακεφαλαιώσασθαι μνήμην, ω στε τινὰ γενέσθαι χειραγωγίαν ἡμῖν πρὸς τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν, ο ν ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα ζητοῦντες, πῶς α ν τις τὸ τέλειον ἐν ἑαυτῷ κατορθώσειν. οἱ μαι γάρ, εἰ τις αἰεὶ τοῦτο λογίζοιτο, ο τι κοινωνὸς ἐστὶ τοῦ προσκυνουμένου ὀνόματος κατὰ 8,1.210 τὸ δόγμα τῶν ἀποστόλων Χριστιανὸς χρηματίζων, ἀναγκαίως καὶ τῶν α ἄλλων ὀνομάτων, οἱς ὁ Χριστὸς νοεῖται, καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ δείξει τὴν δύναμιν, κοινωνὸς ἐκάστης κλήσεως διὰ τοῦ βίου γινόμενος. οἱ ὄν τι λέγω· τρία τὰ χαρακτηρίζοντα τοῦ Χριστιανοῦ τὸν βίον ἐστὶ· πρᾶξις, λόγος, ἐνθύμιον. ἐκ τούτων ἀρχικώτερον τῶν α ἄλλων ἐστὶ τὸ ἐνθύμιον. ἀρχὴ γὰρ γίνεται λόγου παντὸς ἢ διάνοια, δεύτερον δὲ μετὰ τὴν ἐνθύμησιν ὁ λόγος ἐστὶ, τὴν ἐντυπωθεῖσαν τῇ ψυχῇ διάνοιαν διὰ τῆς φωνῆς ἐκκαλύπτων, τρίτην δὲ τάξιν ἐπέχει μετὰ τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον ἢ πρᾶξις, τὸ νοηθὲν εἰς ἐνέργειαν α γουσα. οὐκοῦν ο ταν εἰς τι τούτων ἡμᾶς ἢ ἀκολουθία τοῦ βίου προαγάγηται, καλῶς ε χει παντὸς καὶ λόγου καὶ ε ργου καὶ ἐν θυμήματος τὰ θεῖα ταῦτα νοήματα, δι' ω ν ὁ Χριστὸς νοεῖται καὶ ὀνομάζεται, δι' ἀκριβείας ἐπισκοπεῖσθαι, μὴ ε ζω τῆς δυνάμεως τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων ὀνομάτων φέρηται ἡμῶν ἢ τὸ ε ργον ἢ ὁ λόγος ἢ τὸ

ἐνθύμιον. ὡς γὰρ ὁ Παῦλός φησιν, ὁ τι πᾶν ὁ μὴ ἐκ πίστεως ἁμαρτία ἐστίν, οὐ τως ἐστιν ἐκ τοῦ ἀκολούθου νοήσαντα σαφῶς ἀποφίνασθαι, ὁ τι πᾶν 8,1.211 ὁ μὴ εἰς Χριστὸν βλέπει ἡ ῥῆμα ἡ ἔργον ἡ νόημα εἰς τὸ ἀντικείμενον τῷ Χριστῷ πάντως ὄρα. οὐ γὰρ ἐστι τὸν ἐξω φωτὸς ἡ ζωῆς γενόμενον μὴ ἐν σκότει πάντως ἡ ἐν θανάτῳ εἶναι. εἰ τοίνυν τὸ μὴ κατὰ Χριστὸν ἐνεργούμενόν τε καὶ λαλούμενον καὶ νοούμενον πρὸς τὸ τῷ ἀγαθῷ ἀντι-κείμενον οἰκείως ἐχει, παντὶ δῆλον ἂν εἴη τὸ διὰ τούτων ἀναφαινόμενον, ὁ τι ἀφήσει τὸν Χριστὸν ὁ ἐξω ἐκείνου γενόμενος, δι' ὧν ἡ νοεῖ τι ἡ πράττει ἡ φθέγγεται. οὐκοῦν ἀληθεύει ἡ θεία τοῦ προφήτου φωνή, ἡ φησὶ Παρα-βαίνοντας ἐλογισάμεν πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς. ὡς γὰρ ὁ τὸν Χριστὸν ἐν τοῖς διωγμοῖς ἀρνησάμενος παρα-βάτης ἐστὶ τοῦ προσκυνουμένου ὀνόματος, οὐ τω καὶ εἰ τις τὴν ἀλήθειαν ἡ τὴν δικαιοσύνην ἀρνήσαιο ἡ τὸν ἁγιασμόν τε καὶ τὴν ἀφθαρσίαν, ἡ εἰ τι ἄλλο τῶν κατ' ἄρε-τὴν νοουμένων ἐν καιρῷ τῆς τῶν παθημάτων ἐπικρατή-σεως ἀποβάλοι τοῦ βίου, παραβάτης ὀνομάζεται ὑπὸ τῆς προφητείας, δι' ἐκάστου τούτων τὸν ταῦτα ὀντα παρα-βαίνων τῷ βίῳ. τί οὐ νὴν χρὴ πράττειν τὸν τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐπωνυμίας ἀξιοθέντα; τί ἄλλο ἡ διὰ παντὸς φυλοκρινεῖν ἐν ἑαυτῷ τὰ νοήματά τε καὶ ῥήματα καὶ τὰ ἔργα, εἰ τε πρὸς Χριστὸν ἐκαστον τούτων βλέπει εἰ τε τοῦ Χριστοῦ ἠλλοτριῶται· πολλὴ δὲ τῆς διακρίσεως τῶν τοιούτων ἐστὶν ἡ εὐκολία. ὁ γὰρ διὰ πάθους τινὸς ἡ ἐνεργεῖ-ται ἡ νοεῖται ἡ λέγεται, τοῦτο οὐδεμίαν ἐχει πρὸς τὸν 8,1.212 Χριστὸν συμφωνίαν, ἀλλὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀντικειμένου φέρει, ὁς ἀντὶ βορβόρου τὰ πάθη τῷ μαργαρίτῃ τῆς ψυχῆς προσαιείφων τὴν λαμπηδόνα τοῦ τιμίου λίθου διαλυμαίνεται. τὸ δὲ καθαρεῦον πάσης ἐμπαθοῦς διαθέσεως πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀπαθείας βλέπει, ὁς ἐστὶν ὁ Χριστός, ἐξ οὗ καθάπερ ἐκ καθαρᾶς καὶ ἀφθάρτου πηγῆς ἀρυόμενός τις εἰς ἑαυτὸν τὰ νοήματα τοιαύτην ἑαυτῷ πρὸς τὸ πρω-τότυπον δείξει τὴν ὁμοιότητα, οἷα ἐστὶ πρὸς τὸ ὑδωρ τῷ ὑδατι τῷ τε πηγαίῳ τῷ βρῦοντι καὶ τῷ ἐκεῖθεν ἐν τῷ ἀμφορεῖ γεγεννημένῳ. μία γὰρ τῇ φύσει ἡ καθαρότης ἡ τε ἐν τῷ Χριστῷ καὶ ἡ ἐν τῷ μετέχοντι θεωρουμένη, ἀλλ' ὁ μὲν πηγάζει, ὁ δὲ μετέχων ἀρύεται, μετάγων ἐπὶ τὸν βίον τὸ ἐν τοῖς νοήμασι κάλλος· ὡστε συμφωνίαν εἶναι τοῦ κρυπτοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν φαινόμενον, συμβαινούσης τῆς τοῦ βίου εὐσημοσύνης τοῖς κατὰ Χριστὸν κινουμένοις νοήμασι.

Τοῦτο τοίνυν ἐστὶ κατὰ γε τὴν ἐμὴν κρίσιν τὸ ἐν τῷ Χριστιανῷ βίῳ τέλειον, τὸ πάντων τῶν ὀνομάτων, οἷς τὸ τοῦ Χριστοῦ διασημαίνεται ὁ νομα, τὴν κοινωνίαν ἐχειν ἐν ψυχῇ τε καὶ λόγῳ καὶ ἐν τοῖς τοῦ βίου ἐπιτηδεύμασιν, ὡστε ὀλοτελῆ τὸν ἁγιασμόν κατὰ τὴν εὐλογίαν τοῦ Παύλου ἐφ' ἑαυτοῦ ἀναδέξασθαι ἐν ὀλοκλήρῳ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ πνεύματι ἐξω τῆς πρὸς τὸ κακὸν ἐπιμιξίας 8,1.213 διηνεκῶς φυλασσόμενον. εἰ δέ τις λέγοι δυσκατόρθωτον εἶναι τὸ ἀγαθόν, ἐπειδὴ ἀτρεπτος μόνος ὁ τῆς κτίσεως κύριος, τρεπτὴ δὲ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καὶ πρὸς τὰς μετα-βολὰς ἐπιτηδείως ἐχει· πῶς οὐ νὴν ἐστὶ δυνατόν τὸ ἐν τῷ ἀγαθῷ ἀγίον τε καὶ ἀμετάπτωτον ἐν τῇ τρεπτῇ κατορ-θῶθῆναι φύσει; πρὸς τοίνυν τὸν τοιοῦτον λόγον ἐκεῖνό φαμεν, ὁ τι οὐκ ἐστι στεφανωθῆναι τινα τὸν μὴ νομίμως ἀθλήσαντα· οὐκ ἂν δὲ γένοιτο νόμιμος ἀθλησις μὴ ὀντος τοῦ προσπαλαίοντος. εἰ οὐ νὴν ὁ ἀντίπαλος, οὐδ' ἂν ὁ στέφανος ἡ ν' νίκη γὰρ καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἐστιν, ἐὰν μὴ ἡ τὸ ἡττώμενον. οὐκοῦν πρὸς αὐτὸ τὸ τρεπτὸν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀγωνισώμεθα, οἷον τινὶ ἀντιπάλῳ διὰ τῶν λογισμῶν συμπλεκόμενοι, οὐ διὰ τοῦ καταβαλεῖν αὐτὴν νικηταὶ γινόμε-νοι, ἀλλὰ διὰ τοῦ μὴ συγχωρῆσαι πεσεῖν. οὐδὲ γὰρ μόνον πρὸς τὸ κακὸν ὁ ἀνθρωπος τῇ τροπῇ χρῆται· ἡ γὰρ ἂν ἀμήχανον ἡ ν αὐτὸν ἐν ἀγαθῷ γενέσθαι, εἰ πρὸς τὸ ἐναντίον μόνον τὴν ῥοπήν εἶχεν ἐκ φύσεως· νυνὶ δὲ τὸ κάλλιστον τῆς τροπῆς ἔργον ἡ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἐστὶν ἀυξήσις, πάντοτε τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοιώσεως ἐπὶ τὸ θεϊότερον μετα-ποιούσης τὸν καλῶς ἀλλοιούμενον. οὐκοῦν τὸ

φοβερὸν εἶναι δοκοῦν (λέγω δὲ τὸ τρεπτὴν ἡμῶν εἶναι τὴν φύσιν) οἱ ὄν τι πτερὸν πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ μείζω πτῆσιν ὁ λόγος ὑπέδειξεν, ὡς ζημίαν εἶναι ἡμῖν τὸ μὴ δύνασθαι τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν δέξασθαι. μὴ τοίνυν λυπεῖσθω ὁ βλέπων ἐν τῇ φύσει τὸ πρὸς τὴν μεταβολὴν ἐπιτήδειον, ἀλλὰ πρὸς τὸ κρεῖττον διὰ παντὸς ἀλλοιούμενος καὶ ἀπὸ 8,1.214 δόξης εἰς δόξαν μεταμορφούμενος οὐ τω τρεπέσθω, διὰ τῆς καθ' ἡμέραν ἀυξήσεως πάντοτε κρεῖττων γινόμενος καὶ ἀεὶ τελειούμενος καὶ μηδέποτε πρὸς τὸ πέρασ φθάνων τῆς τελειότητος. αὐτὴ γάρ ἐστιν <ή> ὡς ἀληθῶς τελειότης τὸ μηδέποτε στῆναι πρὸς τὸ κρεῖττον ἀυξανόμενον μηδέ τινι πέρατι περιορίσαι τὴν τελειότητα.